

در گذر زمان

۱۳۱۷ ▼

نخستین سند باغ در این سال به نام اداره مالیه شهرستان مشهد به نمایندگی بانک ایران صادر شده است.

۱۳۳۰ ▼

بنابر روایات تاریخی، در سال ۱۳۳۰ شمسی (۱۹۱۲ میلادی) از این باغ مسجد «گوهرشاد» راه توپ بستند.

۱۳۳۵ ▼

در این سال عکس هایی هوایی از باغ تهیه شد که وجود دو عمارت دیگر در جبهه شمالی را تأیید می کند.

۱۳۶۹ ▼

روس ها در این سال برای همیشه باغ را ترک کردند.

۱۳۷۹ ▼

مجموعه «باغ خونی» در ۲۵ اسفند ۱۳۷۹ به عنوان یکی از آثار ملی ایران با شماره ۳۲۴۰ به ثبت رسید.

نگاهی به تاریخچه عنصر هویتی محله «عنصری»
که در خطر نابودی است

باغ خونی: ملاقات ممنوع

و این نظریه بر اساس دلایل موجود درست تر به نظر می رسد.

■ ملک تاجر قندهاری یا عمارت دولتی؟

در اوایل دوران قاجار نمادی از باغ ایرانی ساخته شد که به ظاهر مالک آن فردی به نام حاج محمد مهدی تاجر قندهاری بود. مطابق قولی دیگر باغ را عمارتی دولتی می داند که در زمان اقتدار کلنل محمد تقی خان پسیان از آن به عنوان مرکز ژاندارمری استفاده می شده است.

به هر حال باغ موجود در محله «عنصری» همان باغ با وسعت ۵-۶ هکتار است که انواع درخت در آن کاشته شده است. این باغ شامل محوطه ای وسیع و دوزنقه ای شکل است. در میان این محوطه بنای مرکزی و عمارت «باغ خونی» قرار دارد. این عمارت حدود ۸۷۹ متر مربع مساحت دارد. همچنین با توجه به عکس های هوایی سال ۱۳۳۵ شمسی، علاوه بر این عمارت، دو عمارت دیگر نیز در جبهه شمالی وجود داشته است که در سال های اخیر تخریب شده است.

■ باغی که دست به دست چرخیده است!

در کوچه «عنصری ۹» که بایستید باغ تقریباً همه انتهای کوچه را پوشانده است. می گویند دولت وقت در پی طلب روس ها اقدام به حرکتی می کند که به موجب آن باغ ۶ هکتاری به روس ها تعلق می گیرد، اما با استناد به قانون منع واگذاری ملک به اتباع بیگانه این اتفاق نمی افتد و باغ فقط به اجاره داده می شود.

بنابر این «باغ خونی» مدتی به عنوان کنسولگری روسیه (به فرماندهی ژنرال سرکسی میکولوتوف) در مشهد و سپس مدتی به نام «دفتر بازرگانی دولت روسیه» در اختیار روس ها قرار گرفت، اما سرانجام، با فروپاشی کمونیسم، روس ها در سال ۱۳۶۹ شمسی باغ را برای همیشه ترک کردند.

در حال حاضر دیوارهای باغ به صورت آجری است و دو در فلزی سبز، یکی کوچک و دیگری بزرگ، مشخصه بارز آن است. همچنین در دو

محله «عنصری» در منطقه ما هنوز هم به باغ معروفش شناخته می شود، هر چند وقتی از دور هم عبور می کنیم می توانیم صدای نفس هایش را بشنویم که در انتها کش می آید. حدود یک سده است که پای شهروندی به باغ باز نشده، اما هنوز هم تک و تک مردمی پیدا می شوند که از آنچه پشت درهای سبز رنگ «باغ خونی» گذشته روایت کنند.

ما نمی دانیم آن طرف این دیوار طولانی که کوچه «عنصری ۹» را به بن بست تاریخی تبدیل کرده است جز شاخه های درختانی که از بالای آن دیده می شوند چه زیبایی و نشانی از گذشته و آن عمارت پُر حادثه به جا مانده است. این باغ، به جز دیوار طولانی و امنیتی شده اش، در سبز بزرگی دارد که جلب توجه می کند. این در بزرگ که در وسط دیوار آجری جا خوش کرده تا چند سال پیش فقط به روی خودروهای انتظامی باز می شد و تازه همان زمان هم، اگر کشیک می دادیم تا از فرصت استفاده کنیم و چشمی به داخل بیندازیم، چنارهای دیلاقش به سختی اجازه می داد عمارت انتهای باغ را ببینیم.

■ وجه تسمیه باغ

درباره نام «باغ خونی» دو روایت وجود دارد که باردیگری قوت بیشتری می گیرد. عده ای بر این باورند که در حادثه به توپ بستن حرم رضوی روس ها اجساد زائران حضرت رضا (ع) را به این باغ منتقل و در اینجا دفن کردند و از آن زمان به بعد این باغ به «باغ خونی» شهرت یافت. همچنین باغ مذکور بیشتر به «باغ روس ها» معروف بوده و با توجه به اسناد تاریخی می فهمیم در زمان ناصرالدین شاه از این باغ با نام «باغ خونی» یاد شده است که به موجب آن روایت نخست رد می شود.

مهدی سیدی، تاریخ شناس مشهدی، می گوید: «نام «خون»، «خین»، «خونیک» و «خانیک» تلفظ های مختلف واژه ای پهلوی به معنای «چشمه» است و احتمالاً وجود چشمه ای در این باغ این نام را به وجود می آورد

■ باغ نفرت آور!

«در مراجعت به مشهد در باغ باصفایی در جنوب شهر اقامت کردم. نام باغ تا حدی برایم نفرت آور بود: «باغ خونی» یا «باغ خون». نتوانستم بفهمم چرا این جور نامی بر آن نهاده اند؟». این جملات رامک گرگر، افسر ارتش انگلیس، در شرح سفرش به مشهد نوشته است. او در سال ۱۸۷۵ میلادی سفری به مشهد و نواحی اطراف داشته است که پس از اقامت در «باغ خونی» نظرش درباره این مکان را این طور توضیح داده است.

■ «باغ خونی»، یکی از ۹۷ باغ مشهور مشهد

به راستی مشهد چند باغ داشت و مهم ترین باغ های آن کدام بودند؟ این سؤالی است که غلامرضا آذری خاکستر، پژوهشگر تاریخ شفاهی، در نوشته کوتاهش مطرح کرده و ادامه داده است: «طبق آمار سال ۱۲۹۵ قمری که در زمان رکن الدوله، حکمران خراسان، انجام شده است در همه محلات مشهور شهر مشهد باغ های فراوانی بودند، به طوری که ۹۷ باغ (محله «سراب»: ۲۱ باغ، «سرشور»: ۱۳ باغ، «عیدگاه»: ۱۴ باغ، «پایین خیابان»: ۵ باغ، «نوغان»: ۱۲ باغ و «بالا خیابان»: ۳۲ باغ) در شش محله قدیمی مشهد وجود داشت. اسامی برخی از باغ های مشهد در کتاب ها ذکر شده است که مهم ترین آن ها عبارت است از: باغ سالار، باغ آصف الدوله، باغ رکن الدوله، باغ سمرقند، باغ مستشار الملک، باغ تولیت، باغ رضوان، باغ عنبر، باغ خونی، چهار باغ، باغ ارگ، باغ دولاب و باغ سنگی.»

■ یاد باد آن روزگارا!

این کارشناس عنوان می کند: «وجود باغ های متعدد نشان می دهد روزگاری شهر مشهد گستردگی امروزی را نداشته است. خیابان های سنگ فرش شده، خانه های گلی، کالسکه ها، باغ ها و آب قنات ها جلوه خاصی به شهر می بخشیدند. درون باغ ها جوی های آب روان و درختانی با میوه های متنوع بوده که تداومی بخش بهشت واقعی بودند.»

